O'QUVCHI-YOSHLAR MILLIY MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA XONANDALIK TA'LIMI AMALIYOTINING IJTIMOIY-FALSAFIY JIHATLARI

Mirzaqulov Mirzohid

Farg‘ona davlat universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchi-yoshlar milliy madaniyatini shakllantirishda xonandalik ta'limi amaliyotining ijtimoiy-falsafiy jihatlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot doirasida milliy musiqa madaniyati, xonandalik san'ati va yoshlar tarbiyasi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik falsafiy-ijtimoiy nuqtai nazardan tahlil etiladi. Maqolada xonandalik ta'limining shaxs kamolotidagi o'rni, milliy o'zlikni anglash va madaniy merosni asrab-avaylashga ta'siri muhokama qilinadi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida dialektik tahlil, qiyosiy va tizimli yondashuv usullaridan foydalanilgan. Olingan natijalar xonandalik ta'limini ijtimoiy-falsafiy jihatdan konseptualizatsiya qilishga, umumta'lim muassasalarida milliy madaniyat asoslarini joriy etishga ko'maklashadi.

Kalit so'zlar: xonandalik ta'limi, milliy madaniyat, ijtimoiy-falsafiy tahlil, yoshlar tarbiyasi, milliy o'zlik, musiqa pedagogikasi, madaniy meros.

Abstract: This article examines the socio-philosophical aspects of vocal education practice in shaping the national culture of young students. Within the framework of the study, the interrelationship between national musical culture, vocal arts and youth education is analyzed from a philosophical and sociological perspective. The article discusses the role of vocal education in personal development, its impact on national self-awareness and the preservation of cultural heritage. Dialectical analysis, comparative and systematic approaches were used as research methodology. The results contribute to the conceptualization of vocal education from a socio-philosophical standpoint and

assist in integrating the foundations of national culture into general education institutions.

Keywords: vocal education, national culture, socio-philosophical analysis, youth education, national identity, music pedagogy, cultural heritage.

KIRISH

Jamiyatning ma'naviy yuksalishi ko'p jihatdan yosh avlodning milliy madaniyatni qanchalik chuqur his etishi va undan ilhomlana olishiga bog'liq. Globallashuv jarayonlari jadal rivojlanayotgan hozirgi davrda milliy qadriyatlar, an'analar va madaniy merosning saqlanib qolishi strategik ahamiyat kasb etadi. Bu borada ta'lim tizimi, xususan, xonandalik ta'limining o'rni beqiyosdir.

Xonandalik ta'limi — bu faqatgina ovoz tarbiyasi yoki musiqa bilimlarini berish bilan cheklanadigan jarayon emas. U yoshlarning ruhiy olamini boyituvchi, milliy o'zlikni anglashga xizmat qiluvchi, jamiyatdagi insonparvarlik ideallarini kuchaytiradigan ijtimoiy-madaniy hodisadir. Aynan shu nuqtai nazardan xonandalik ta'limini ijtimoiy-falsafiy jihatdan o'rganish dolzarb va zaruriy masalaga aylanadi.

O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasidagi islohotlari, jumladan, 2022–2026 yillarga mo'ljallangan "Yangi O'zbekiston" strategiyasi va ta'lim taraqqiyoti konsepsiyalari o'quvchi-yoshlarda milliy madaniyat, ma'naviy salomatlik va estetik tafakkurni rivojlantirishni ustuvor yo'nalish sifatida belgilagan (O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 2022) [1]. Shu bois maqolaning maqsadi xonandalik ta'limini milliy madaniyat shakllanishida muhim omil sifatida ijtimoiy-falsafiy metodologiya yordamida tahlil etishdan iborat.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, u xonandalik ta'limini tor musiqa-pedagogika doirasidan chiqarib, keng ijtimoiy-falsafiy kontekstda — milliy o'zlik, madaniy uzluksizlik, yoshlar sotsializatsiyasi va axloqiy tarbiya tushunchalari bilan sintezda ko'rib chiqadi. Bu yondashuv muammoning yangi qirralarini yoritishga imkon beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Xonandalik ta'limining pedagogik va madaniy jihatlari ko'plab tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan. Mazkur sohadagi asosiy ilmiy yo'nalishlar quyidagilarni qamrab oladi:

Birinchi yo'nalish — musiqa pedagogikasi va xonandalik metodikasiga bag'ishlangan tadqiqotlar. D. Kabalevskiyning (1984) musiqa ta'limiga oid asarlarida umumta'lim maktablarida musiqaning insonparvarlik vazifasi chuqur asoslangan [2]. Muallif musiqa darsini faqat san'at darsi sifatida emas, balki hayot darsi sifatida talqin etgan. L. Dmitriev (2004) xonandaning ovoz madaniyatini shakllantirish metodikasini batafsil ishlab chiqqan bo'lib, u texnik va badiiy-estetik tomonlarning uyg'unligini ta'kidlagan [3].

Ikkinchi yo'nalish — milliy madaniyat va ta'lim o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish. O'zbek olimlaridan I. Karimov (1997) milliy ma'naviyat, qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi o'rtasidagi bog'liqlikni falsafiy-siyosiy jihatdan asoslagan [4]. B. Hasanov va M. Qodirov (2018) O'zbekiston musiqa ta'limining an'anaviy va zamonaviy shakllari sintezi muammosini ko'rib chiqqan [5]. S. Rajabov (2020) esa xalq qo'shiqlarini o'quv jarayoniga tatbiq etish orqali milliy o'zlikni tarbiyalash imkoniyatlarini o'rganib, aniq metodologik takliflar ishlab chiqqan [6].

Uchinchi yo'nalish — ijtimoiy-falsafiy kontekstdagi tadqiqotlar. P. Bourdieu (1984) "Distinction" asarida madaniy kapital tushunchasini kiritib, ta'lim jarayonining ijtimoiy tabaqalanishdagi rolini tahlil etgan [7]. J. Dewey (1938) ta'limni ijtimoiy tajriba sifatida talqin etib, estetik tarbiyaning demokratik jamiyat shakllanishidagi o'rnini asoslagan [8]. T. Elliott (2005) musiqa ta'limining shaxs sotsializatsiyasidagi funksiyalarini o'rganib, uni ijtimoiy-madaniy integratsiya jarayonining muhim elementi sifatida tavsiflagan [9].

To'rtinchi yo'nalish — O'zbekiston va Markaziy Osiyo milliy musiqasi, maqom an'analari va ularning ta'limdagi o'rniga oid tadqiqotlar. F. Karomatov

(1972) O'zbek xalq musiqasi janrlarini tasniflab, xonandalik an'analarining ijtimoiy-madaniy ildizlarini ochib bergan [10]. N. Yunusova (2015) zamonaviy ta'limda milliy musiqa merosidan foydalanish muammolarini kompleks o'rganib, pedagogik va falsafiy xulosalar chiqargan [11].

Shunday qilib, adabiyotlar tahlili ko'rsatadiki, xonandalik ta'limini milliy madaniyat shakllanishi bilan birgalikda ijtimoiy-falsafiy metodologiya yordamida o'rganishga bag'ishlangan maxsus kompleks tadqiqotlar hali yetarlicha o'rganilmagan. Ushbu maqola aynan ushbu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

Tadqiqotning metodologik asosini quyidagi yondashuvlar tashkil etadi:

Dialektik tahlil metodi — xonandalik ta'limini ziddiyatlar va ularning yechimi jarayonida ko'rib chiqishga imkon beradi: an'ana va zamonaviylik o'rtasidagi ziddiyat, shaxsiy rivojlanish va ijtimoiy integratsiya ehtiyojlari o'rtasidagi muvozanat.

Tizimli yondashuv — xonandalik ta'limini ta'lim, madaniyat, jamiyat va falsafa kabi yirik tizimlar ichidagi alohida quyi tizim sifatida o'rganishga yordam beradi. Bu yondashuv tarkibiy elementlar o'rtasidagi munosabatlarni aniqlashga xizmat qiladi.

Qiyosiy-tarixiy metod — xonandalik ta'limining O'zbekistonda tarixiy jihatdan qanday rivojlanganini va boshqa xalqlar ta'lim tizimlaridagi o'xshash tajribalar bilan qiyoslashni ta'minlaydi. Bu orqali milliy xususiyatlar va umumbashariy qonuniyatlar farqlanadi.

Germenevtik tahlil — musiqa matnlarini (xalq qo'shiqlari, mumtoz asarlar) ijtimoiy-madaniy kontekstda talqin etish orqali ularning tarbiyaviy va milliy-madaniy mohiyatini ochishga qaratilgan.

Fenomenologik yondashuv — o'quvchi-yoshlarning xonandalik ta'limi jarayonida kechinma va tajribalarini sub'ektiv nuqtai nazardan tushunishga imkon beradi, bu esa ta'limning ichki psixologik mexanizmlarini yanada teranroq anglashga xizmat qiladi.

Tadqiqot jarayonida O'zbekiston ta'lim sohasidagi me'yoriy hujjatlar, pedagogik-ilmiy adabiyotlar, etnomusikologik manbalar va ijtimoiy-falsafiy asarlar keng tahlil qilingan. Maqola O'zbekiston va xorijiy olimlarning 25 dan ortiq asarlariga tayanganligi uning ilmiy asosliligi va obyektivligini ta'minlaydi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Xonandalik ta'limi fenomenini ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tahlil etganimizda, uning uchta asosiy ontologik qatlamini ajratib ko'rsatish mumkin: shaxsiy (individual), ijtimoiy (kollektiv) va madaniy (sivilizatsion) qatlamlar.

Shaxsiy qatlamda xonandalik ta'limi — bu insonning o'z ichki dunyosini kashf etishi, his-tuyg'ularini san'at vositasida ifodalashi va namoyon etishidir. Faylasuf Ernst Kassirer (1944) san'atni insonning ramziy dunyosini qurishning eng oliy shakli sifatida tavsiflagan [12]. Xonandalik san'ati esa bu ramziy dunyoni ovoz, ritm va kuy orqali tiriltirishdir. O'quvchi xonandalik mashg'ulotlarida faqat texnik ko'nikmalar emas, balki o'zini ifodalash madaniyatini ham o'rganadi. Bu esa uning empatiya, ijodiy tafakkur va estetik did kabi sifatlarini rivojlantiradi.

Ijtimoiy qatlamda xonandalik ta'limi guruh hamjihatligini, umumiy his-tuyg'ular asosida insonlarni birlashtirish qobiliyatini shakllantiradi. Xor amaliyoti, ansambl ijrochiligi va ommaviy qo'shiq kuylash — bularning barchasi o'quvchilarda "biz" hissini tarbiyalaydi, jamoaviy mas'uliyat va muloqot madaniyatini mustahkamlaydi. J.-J. Russo o'z paytida musiqa va qo'shiqning demokratik jamoa qurishda muhim omil ekanini uqtirgan [13].

Madaniy qatlamda esa xonandalik ta'limi avlodlar orasidagi ma'naviy ko'prikni ta'minlaydi. Milliy qo'shiqlar, maqomlar, laparlar va dostonlarning parcha-parchalarini o'rganish orqali o'quvchi-yoshlar o'z xalqining tarixi, urf-odatlari va dunyoqarashi bilan bevosita aloqaga kirishadi. Bu — milliy o'zlikni anglashning eng tabiiy va ta'sirchan yo'lidir.

Milliy madaniyat tushunchasi murakkab, ko'p qatlamli hodisadir. U o'z ichiga moddiy va ma'naviy boyliklarni, an'analar va qadriyatlar tizimini, til va

musiqa kabi ifoda shakllarini qamrab oladi. Faylasuf Ernest Gellner (1983) milliy madaniyatni bir xalqni boshqasidan ajratib turadigan asosiy omillardan biri sifatida ta'riflagan [14].

O'zbek milliy xonandalik an'analari — shashmaqom, xalq qo'shiqlari, lapar, navruzxonlik, yalla kabi janrlar — o'zbek xalqining asrlar davomida shakllangan dunyoqarashi va badiiy tafakkurining in'ikosidirlar. Bu janrlarni o'rgatish orqali xonandalik ta'limi bir vaqtning o'zida bir necha tarbiyaviy vazifani bajaradi:

Birinchidan, kognitiv vazifa — o'quvchilar xalq tarixi, madaniyati va geografiyasi haqida bilvosita bilimlar oladi. Qo'shiq matnlari va kuylar ko'pincha muayyan tarixiy davr, joy yoki hodisani aks ettiradi.

Ikkinchidan, aksiologik vazifa — milliy qadriyatlar (vatanparvarlik, insonparvarlik, tabiatga muhabbat, oilaviy bag'rikenglik) xonandalik amaliyoti orqali emotsional jihatdan o'zlashtiriladi. Bu qadriyatlar faqat intellektual emas, balki his-tuyg'u sathida ham singdiriladi.

Uchinchidan, kommunikativ vazifa — xonandalik ta'limi o'quvchilarda milliy til boyliklarini (she'riy nutq, metafora, ramzlar) anglash va qo'llash qobiliyatini rivojlantiradi.

To'rtinchidan, sotsializatsiya vazifasi — jamoa bo'lib qo'shiq kuylash, ijro etish, tinglovchilar oldida chiqish o'quvchilarda ijtimoiy muloqot malakalarini va jamoatchilik oldida o'zini tutish madaniyatini shakllantiradi.

Beshinchidan, estetik vazifa — milliy musiqa namunalarini idrok etish va ijro etish o'quvchilarning estetik didini, go'zallikni his etish qobiliyatini rivojlantiradi va badiiy mezonlarni shakllantiradi.

Sotsializatsiya — bu shaxsning jamiyat me'yorlari, qadriyatlari va xulq-atvor namunalarini o'zlashtirib, ijtimoiy hayotga moslashish jarayonidir. Xonandalik ta'limi bu jarayonda o'ziga xos funksiyani bajaradi.

T. Parsons (1951) sotsializatsiyaning ikki asosiy mexanizmini ajratgan: identifikatsiya (o'xshash bo'lish istagi) va ichkilashtirish (qadriyatlarni o'z

qadriyati sifatida qabul qilish) [15]. Xonandalik ta'limi aynan ushbu ikki mexanizmni samarali ishga soladi: o'quvchi buyuk xonandalarni o'ziga namuna oladi va milliy musiqa orqali qadriyatlarni ichdan his etib o'zlashtiradi.

Zamonaviy ijtimoiy-falsafiy tadqiqotlar ko'rsatadiki, musiqa va xonandalik amaliyoti yoshlarning psixologik barqarorligini mustahkamlashda ham muhim rol o'ynaydi. A. Maslouning ehtiyojlar piramidasiga ko'ra (1943), badiiy ijod va o'z-o'zini ifodalash insonning oliy ehtiyojlaridan biri hisoblanadi [16]. Xonandalik ta'limi bu ehtiyojni qondirish imkonini beradi va o'quvchining shaxsiy sohalardagi motivatsiyasini oshiradi.

Bundan tashqari, xonandalik ta'limi o'quvchi-yoshlarning milliy o'zlikni anglash jarayoniga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Milliy o'zlik — bu shaxsning ma'lum bir millat yoki madaniy guruhga mansubligi haqidagi ongli va hissiy tushunchasidir. Ushbu o'zlikni shakllantiruvchi omillar orasida ona tili bilan bir qatorda milliy musiqa, qo'shiq va badiiy an'analar alohida o'rin tutadi.

Tadqiqotimiz shuni ko'rsatadiki, musiqa va xonandalik ta'limi orqali milliy o'zlikni shakllantirish sof intellektual yo'ldan ko'ra ancha samarali bo'lib, bu samaradorlik quyidagi omillar bilan izohlanadi: his-tuyg'ular orqali o'zlashtirish, takroriy amaliyot (mashq), ijtimoiy kontekstda o'rganish (guruh bilan birga) va badiiy-estetik kechinma.

Xonandalik ta'limining milliy madaniyat shakllanishidagi o'rnini to'liq ro'yobga chiqarish yo'lida bir qancha muammolar mavjud. Ularni falsafiy-pedagogik tahlil qilish va yechim yo'llarini belgilash zarur.

Birinchi muammo: Globallashuv va ommaviy madaniyatning bosimi. Zamonaviy yoshlar internet va raqamli muhitda ulg'ayib, global pop-madaniyat mahsulotlari ta'sirida bo'ladi. Milliy musiqa ko'pincha eskicha va qiziqarsiz tuyuladi. Yechim: milliy musiqani zamonaviy pedagogik texnologiyalar, multimedia va interaktiv usullar orqali yangicha taqdim etish. Milliy va

zamonaviy janrlarning uyg'un sintezi yangi avlod uchun maqbul format bo'lishi mumkin.

Ikkinchi muammo: Xonandalik o'qituvchilarining malaka darajasidagi tafovutlar. Ko'pgina maktab va ta'lim muassasalarida xonandalik darslarini olib boruvchi pedagoglarda maxsus bilim va ko'nikmalar yetarli emas. Yechim: o'qituvchilar malakasini oshirish tizimini kuchaytirish, xonandalik ta'limi bo'yicha maxsus metodologik qo'llanmalar yaratish va tajriba almashish platformalarini rivojlantirish.

Uchinchi muammo: O'quv dasturlarida xonandalik ta'limiga ajratiladigan vaqtning kamligi. Ko'pgina umumta'lim muassasalarida musiqa va xonandalik darslariga haftalik 1-2 soat vaqt ajratiladi, bu esa chuqur o'rganish uchun yetarli emas. Yechim: ta'lim dasturlarida san'at va madaniyat sohasiga ajratiladigan soatlarni ko'paytirish, sinfdan tashqari xonandalik to'garaklari, ansambllar va xorlarni faollashtirish.

To'rtinchi muammo: Xonandalik ta'limining milliy madaniyat tarbiyasidagi o'rni bo'yicha konseptual asosning yetarlicha ishlanmaganligi. Ushbu soha ko'pincha oddiy san'at ta'limi sifatida qaraladi, uning ijtimoiy-falsafiy potentsiali etarlicha e'tiborga olinmaydi. Yechim: xonandalik ta'limini milliy madaniyat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida davlat tomonidan tan olinishi va ilmiy-metodologik jihatdan puxta asoslanishi kerak.

XULOSA

Olib borilgan ijtimoiy-falsafiy tadqiqot natijalari asosida quyidagi asosiy xulosalar shakllantirildi:

1. Xonandalik ta'limi — bu tor pedagogik hodisa emas, balki milliy madaniyatni shakllantirishda, yoshlarni sotsializatsiyalashda va milliy o'zlikni anglashda hal qiluvchi rol o'ynaydigan keng ijtimoiy-falsafiy fenomendir. Uning mohiyati uch qatlamda namoyon bo'ladi: shaxsiy, ijtimoiy va madaniy.

2. Milliy xonandalik an'analari (shashmaqom, xalq qo'shiqlari, maqom) o'zbek xalqining asrlar davomida shakllangan dunyoqarashi va axloqiy qadriyatlarini o'zida mujassam etadi. Bu an'analarni o'rgatish orqali ta'lim jarayonida kognitiv, aksiologik, kommunikativ, sotsializatsiya va estetik vazifalar bir vaqtning o'zida amalga oshiriladi.
3. Xonandalik ta'limi yoshlar sotsializatsiyasida identifikatsiya va ichkilashtirish mexanizmlari orqali milliy qadriyatlarni o'quvchilar ongiga singdirishning samarali vositasi bo'lib xizmat qiladi. Bu boshqa ta'lim usullaridan farqli ravishda emotsional-estetik kechinma orqali amalga oshiriladigan o'zlashtirishning noyob shaklidir.
4. Mavjud muammolar (globallashuv bosimi, o'qituvchilar malakasi, o'quv soatlarining kamligi, konseptual asosning yetarli emasligi) maqsadli siyosiy, pedagogik va ilmiy chora-tadbirlar amalga oshirilishi orqali hal etilishi mumkin.
5. Xonandalik ta'limining ijtimoiy-falsafiy potentsialini to'liq ro'yobga chiqarish uchun uni milliy madaniyat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida davlat darajasida tan olish, o'qituvchilar tayyorlash sifatini oshirish va milliy musiqa an'analarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirgan yangi metodologik konsepsiya ishlab chiqish talab etiladi.

Kelajakdagi tadqiqotlar uchun quyidagi yo'nalishlar istiqbolli hisoblanadi: raqamli muhitda xonandalik ta'limining yangi shakllari, milliy musiqa an'analari va innovatsion pedagogikaning uyg'unlashuvi, shuningdek, xonandalik ta'limining yoshlar sog'lom turmush tarzi va psixologik salomatligi bilan bog'liq jihatlari.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risidagi Farmoni. – Toshkent, 2022. – 48 b.

2. Кабалевский Д.Б. Воспитание ума и сердца: Книга для учителя. – М.: Просвещение, 1984. – 206 с.
3. Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики. – М.: Музыка, 2004. – 368 с.
4. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 1997. – 176 b.
5. Hasanov B., Qodirov M. O'zbekiston musiqa ta'limida an'ana va zamonaviylik // Musiqa ta'limi: nazariya va amaliyot. – 2018. – № 3. – B. 12–19.
6. Rajabov S. Xalq qo'shiqlarini o'rgatish orqali milliy o'zlikni tarbiyalash imkoniyatlari // Pedagogika va psixologiya. – 2020. – № 2. – B. 45–52.
7. Bourdieu P. Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste. – Cambridge: Harvard University Press, 1984. – 613 p.
8. Dewey J. Experience and Education. – New York: Macmillan, 1938. – 116 p.
9. Elliott D.J. Music Matters: A New Philosophy of Music Education. – Oxford: Oxford University Press, 2005. – 348 p.
10. Karomatov F.M. Uzbekskaya instrumentalnaya muzika. – Toshkent: Fan, 1972. – 360 b.
11. Yunusova N. Zamonaviy ta'limda milliy musiqa merosidan foydalanish muammolari: pedagogik va falsafiy jihatlar. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2015. – 120 b.
12. Cassirer E. An Essay on Man: An Introduction to a Philosophy of Human Culture. – New Haven: Yale University Press, 1944. – 237 p.
13. Rousseau J.-J. Essay on the Origin of Languages. – Chicago: University of Chicago Press, 1986. – 72 p.
14. Gellner E. Nations and Nationalism. – Oxford: Blackwell, 1983. – 150 p.
15. Parsons T. The Social System. – Glencoe: Free Press, 1951. – 575 p.

16. Maslow A.H. A Theory of Human Motivation // Psychological Review. – 1943. – Vol. 50, № 4. – P. 370–396.
17. Vygotsky L.S. Educational Psychology. – Boca Raton: St. Lucie Press, 1997. – 389 p.
18. Nettl B. The Study of Ethnomusicology: Thirty-One Issues and Concepts. – Urbana: University of Illinois Press, 2005. – 512 p.
19. Small C. Musicking: The Meanings of Performing and Listening. – Hanover: Wesleyan University Press, 1998. – 222 p.
20. Reimer B. A Philosophy of Music Education: Advancing the Vision. – Upper Saddle River: Prentice Hall, 2003. – 296 p.
21. Green L. Music, Informal Learning and the School: A New Classroom Pedagogy. – Aldershot: Ashgate, 2008. – 199 p.
22. Abdullayeva M. O'zbek xalq musiqa an'analari va ularning tarbiyaviy ahamiyati. – Toshkent: Fan, 2016. – 85 b.
23. Xoliqov A. Musiqa estetikasi va ta'lim falsafasi: o'zaro munosabat muammolari. – Toshkent: Akademiya, 2019. – 112 b.
24. UNESCO. Music Education for Sustainable Development. – Paris: UNESCO, 2021. – 60 p.
25. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni (yangi tahrir). – Toshkent, 2020.